

**MEDICINE
PROBLEMS**

.uz

ISSN 3030-3133

**TIBBIYOT
FANLARINING
DOLZARB
MASALALARI**

**Jild 1. Son 2.
2023**

САЙТ: <https://medicineproblems.uz>
ISSN: 3030-3133

MEDICINEPROBLEMS.UZ

**TIBBIYOT FANLARINING DOLZARB
MASALALARI**

№ 2 (1)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ МЕДИЦИНСКИХ НАУК

TOPICAL ISSUES OF MEDICAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

ИСАНОВА ШОИРА ТУЛҚИНОВНА- Тиббиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат тиббиёт университети

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Сафаров Зафар Файзуллаевич –тиббиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Тошкент педиатрия тиббиёт институти;

Хакимов Мурод Шавкатович –тиббиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент тиббиёт академияси;

Мавланев Алимбай – тиббиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент тиббиёт академияси;

Эргашев Насриддин Шамсиддинович - тиббиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент педиатрия институти;

Абдуллаева Наргиза Нурмаатовна - тиббиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат тиббиёт университети;

Джурабекова Азиза Тахировна - тиббиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат тиббиёт университети;

Хайдарова Дилдора Кадиловна - тиббиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент тиббиёт академияси;

Рузибоев Санжар Абдусаломович- тиббиёт фанлари доктори, доцент, Самарқанд давлат тиббиёт университети;

Саттаров Ойбек Тоҳирович- тиббиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент тиббиёт академияси;

Ниёзов Шухрат Ташмирович - тиббиёт фанлари доктори, доцент, Самарқанд давлат тиббиёт университети;

Тавашаров Баҳодир Назарович – тиббиёт фанлари номзоди, Тошкент тиббиёт академияси;

Халметова Феруза Искандаровна – тиббиёт фанлари номзоди, Тошкент тиббиёт академияси;

Ғайбиев Акмалжон Ахмаджонович - тиббиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Самарқанд давлат тиббиёт университети;

Қўзиёв Отабек Журақулович – тиббиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент педиатрия тиббиёт институти;

Эргашева Муниса Якубовна - тиббиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Самарқанд давлат тиббиёт университети;

Олланова Шахноза Сирлибаевна – тиббиёт фанлари номзоди, Самарқанд давлат тиббиёт университети;

Сафаров Зафар Файзуллаевич – тиббиёт фанлари номзоди, Тошкент педиатрия тиббиёт институти;

Хайитов Илхом Баҳодирович – тиббиёт фанлари номзоди, Тошкент тиббиёт академияси;

Алимов Сухроб Усмонович- тиббиёт фанлари номзоди, Тошкент тиббиёт академияси;

Фозилов Уктам Абдураззокович - тиббиёт фанлари номзоди, доцент, Бухоро давлат тиббиёт институти;

Рахимов Ойбек Умарович – тиббиёт фанлари номзоди, Тошкент педиатрия институти;

Саттаров Инаят Сапарбаевич – тиббиёт фанлари номзоди, Тошкент тиббиёт академияси;

Абидов Ўткир Ўктамович – тиббиёт фанлари номзоди, Бухоро давлат тиббиёт институти;

Амонова Захро Қахрамон қизи - тиббиёт фанлари номзоди, Самарқанд давлат тиббиёт университети.

TIBBIYOT FANLARINING DOLZARB

MASALALARI электрон журнали 02.03.2023 йилда 132099-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатидан ўтказилган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти.

ТАҲРИРИЯТ МАНЗИЛИ:

Тошкент шаҳри, Яққасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал:

https://t.me/Scienceproblemsteam_uz

МУНДАРИЖА

<i>Xodjibekova Yulduz, Axmedova Naziraxon</i> TUXUMDON POLIKISTOZIDA ULTRATOVUSH TEKSHIRISHNING AHAMIYATI	5-11
<i>Kuchkarov Humoyun, Yadgarova Nargiza</i> EMOTSIONAL SO'NISH SINDROMI ETIOPATOGENETIK OMILLARINING TAHLILI	12-19
<i>Rajabov Muzaffar Nematovich</i> COVID-19 BILAN KASALLANGAN BEMORLARNING QARINDOSHLARIDAGI RUHIY BUZILISHLAR	20-26
<i>Rajapov Mahmud, Shadmanova Lola</i> BEQAROR SHAXS BUZILISHI BO'LGAN BEMORLARNING XARAKTEROLOGIK VA SHAXSIY PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINI O'RGANISH	27-32
<i>Восиков Ботирбек, Магзумова Шахноза</i> ИЗУЧЕНИЕ ФАКТОРОВ ВЛИЯЮЩИХ НА РАЗВИТИЕ ТРЕВОЖНЫХ СОСТОЯНИЙ У БОЛЬНЫХ, ПЕРЕНЕСШИХ COVID-19	33-41
<i>Худойқулов Зокир, Султонова Гулрух, Шайхова Холида, Маҳмадаминова Шоира</i> БОЛАЛАРДА АДЕНОТОНЗИЛЯР ГИПЕРТОРОФИЯ ҲОЛАТИНИ ЎЗИГА ХОС КЕЧИШИ ҲАМДА ОБСТРУКТИВ УЙҚУ АПНОЕ СИНДРОМИ РИВОЖЛАНИШИДАГИ АҲАМИЯТИ	42-47
<i>Шокиров Шохнур, Толибов Дилшод, Абзалова Мухсина</i> СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ ОБЗОР ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ЦИРКАДНЫМ РИТМОМ, НАРУШЕНИЯМИ СНА И МЕТАБОЛИЧЕСКИМИ ЗАБОЛЕВАНИЯМИ	48-55
<i>Bektemirova Begoyim, Saidjalilova Dilnoza</i> AKUSHERLIK VA GINEKOLOGIYADA BIRIKTIRUVCHI TO'QIMA DIFFERENSIALLASHMAGAN DISPLAZIYASI DIAGNOTIKASINING JIHATLARI	56-62
<i>Назарова Нигина, Жабборов Озимбой</i> БУЙРАК ФАОЛИЯТИНИ ЛЮПУС НЕФРИТ БЕМОР ГУРУХЛАРИДА ИНСТРУМЕНТАЛ ТЕКШИРУВ НАТИЖАЛАРИ АСОСИДА БАҲОЛАШ	63-71

Rajabov Muzaffar Nematovich

Toshkent tibbiyot akademiyasi psixiatriya va narkologiya
kafedrasida katta o'qituvchisi

Email: muzaffarnematovich@gmail.com

COVID-19 BILAN KASALLANGAN BEMORLARNING QARINDOSHLARIDAGI RUHIY BUZILISHLAR

Annotatsiya. Axborotning katta oqimi va pandemiyadan oldingi hayotning o'rnatilgan stereotiplarini buzilishi har bir shaxsning xavotir, qo'rquv va depressiya rivojlanishiga chidamliligini keskin kamaytiradi. Ushbu maqolada COVID-19 bilan kasallangan bemorlarning yaqin qarindoshlaridagi ruhiy kasalliklar, ularning namoyon bo'lish xususiyatlari va paydo bo'lish sabablari bo'yicha tadqiqot natijalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: xavotir, qo'rquv, travmadan keyingi stress buzilishi, pandemiya, o'zini izolyatsiya qilish, hissiyotlar, moslashish

Razhabov Muzaffar Nematovich

Senior Lecturer, Department of Psychiatry and Narcology
Tashkent Medical Academy

MENTAL DISORDERS IN RELATIVES PATIENTS WITH COVID-19

Abstract. The large flow of information and the breaking of established stereotypes of life before the pandemic sharply reduce each individual's resistance to negative influences towards the development of anxiety, fear and depression. This paper presents the results of a study regarding mental disorders in close relatives of patients with COVID-19, the features of their manifestation and the causes of their occurrence.

Key words: anxiety, fear, post-traumatic stress disorder, pandemic, self-isolation, emotions, adaptation

Ражабов Музаффар Нематович

Старший преподаватель кафедры психиатрии и наркологии
Ташкентской медицинской академии

ПСИХИЧЕСКИЕ РАССТРОЙСТВА У РОДСТВЕННИКОВ БОЛЬНЫХ COVID-19

Аннотация. Большой поток информации и ломка устоявшихся стереотипов жизнедеятельности до пандемии резко понижают сопротивляемости каждой личности к отрицательным воздействиям в сторону развития тревожности, страха и депрессии. В данной работе представлены результаты исследования касающиеся психических расстройств у близких родственников больных COVID-19, особенности их проявления и причины возникновения.

Ключевые слова: тревожность, страх, посттравматическое стрессовое расстройство, пандемия, самоизоляция, эмоции, адаптация

DOI: <https://doi.org/10.47390/3030-3133V112Y2023N03>

Hozirgi vaqtda epidemiologik vaziyatning insonlar ruhiy holatiga ta'siri bo'yicha turli mamlakatlarda ko'plab tadqiqotlar olib borilmoqda va hozirgi vaqtda bu juda dolzarb va ijtimoiy ahamiyatga ega hisoblanadi.

COVID-19 pandemiyasi, global meqiyosdagi boshqa barcha salbiy jarayonlar singari, - odamlarning umumiy ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatdi va xavotirli buzilishlar, surunkali stress va boshqa reaktiv holatlarni keltirib chiqardi. Bu esa o'z navbatida psixoprofilaktika va aholining ruhiy salomatligi bilan shug'ullanuvchi tibbiyot xodimlari uchun yangi muammolarni keltirib chiqaradi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya.

Epidemiologik vaziyat va salbiy ruhiy holatlar o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadigan tadqiqotlar ilgari ham bir qator mutaxassislar tomonidan o'tkazilgan. Ma'lumki, pandemiya rejimi bilan insonlardagi xavotirli buzilishlar, depressiya, travmadan keyingi stress buzilishi darajasining oshishi o'rtasida bog'liqlik bor. Bu odamlarning juda keng doirasini o'z ichiga oladi, ya'ni bevosita infeksiyani yuqtirganlar, kasal odamlar bilan ishlaydiganlar, bemorlarning qarindoshlari va boshqalar. Masalan, tadqiqotlar Ebola isitmasi infeksiyadan omon qolganlarda xavotirli buzilishlar va fobiyalarning o'sishiga ta'sirini aniqladi [13; B.671-691], tajovuzkorlik, shilqim fikrlar [14; B.12784-12791.], depressiya [11; B.11. 13; B.12784-12791.], aybdorlik hissi [13; B.671-691], travmadan keyingi stress buzilishi [10; B.1-3] kabilarning ortishiga olib kelgan. Xuddi shunday holat quyidagilarda, H1N1 grippining xavotir [16; B.353-360.], shifokorlar orasida kuchli charchash [16; B. 353-360.] va stress kuchayishiga ta'siri; Yangi tug'ilgan chaqaloqlarning onalarida qo'rquvning kuchayishiga Zika virusining ta'siri [5; B.1149-1151.]; SARSning stressning kuchayishiga ta'siri [7; B.15.], travmadan keyingi stress buzilishi [9; B.123-135] va xavotir kuchayishi [7; B.15.] aniqlangan.

Muhokama. Aholining turli guruhlarini o'rganish tufayli jamiyatning ijtimoiy-psixologik holatini baholash va keyinchalik olingan ma'lumotlardan psixologik yordam ko'rsatish uchun foydalanish mumkin. COVID-19 pandemiyasi turli ijtimoiy-psixologik oqibatlarga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, psixologiya fani va amaliyot uchun eng dolzarb masalalardan biri, karantin (xavotir, nazoratni yo'qotish, vahima hurujlari, qo'rquvlar, nevrotik buzilishlar, giyohvand moddalarni suiiste'mol qilish, tanqidiy fikrlash qobiliyatining pasayishi va "g'ayritabiiy" narsalarga ishonish; ijtimoiy institutlarga, hokimiyat organlariga, ommaviy axborot vositalariga va boshqalarga ishonchsizlik) tufayli izolyatsiya qilingan odamlarning ruhiy holati va xatti-harakatlari masalasi bo'lib qolmoqda. Albatta, bu muammo psixiatrianing amaliy faoliyatida ruhiy yordam ko'rsatish yo'nalishlarini aniqlash, psixoterapevtik va maslahat ishlarini qurishda e'tiborga olinishi kerak bo'lgan omillarni aniqlash uchun muhimdir.

An'anaviy ravishda pandemiyaning odamlarning ruhiy holatiga ta'siri bo'yicha tadqiqotlarni bir necha toifalarga bo'lish mumkin: pandemiyaning xavf guruhiga kiruvchi odamlarga - COVID-19 bemorlari (masalan, tibbiyot xodimlari) bilan yaqin aloqada bo'lganlarga ta'siri, shuningdek, ayrim kasalliklarga chalingan va yordamga muhtoj bo'lgan odamlarga; pandemiyaning kasalliklari bo'lmagan va shartli ravishda sog'lom guruhiga kiruvchi odamlarning ruhiy holatiga ta'sirini o'rganish.

Pandemiyaning xavf ostida bo'lgan shaxslarga ta'siri bo'yicha tadqiqotlar eng dolzarb va keng tarqalgan. Shunday qilib, hozirgi epidemiologik vaziyatda psixiatrik tashxisi bo'lgan shaxslarga muntazam ixtisoslashtirilgan yordam ko'rsatishda qiyinchiliklar yuzaga keldi. Chet el psixiatriyasida bu hodisa ko'pincha "qisman deprivatsiya sindromi" [6; B.12.] sifatida tavsiflanadi - ruhiy patologiyasi bo'lgan bemorlarda ijtimoiy, kognitiv va jismoniy faollikning pasayishi yoki to'xtatilishi yoki stimulyatsiyasi kabilar. Bu sindromga ayniqsa o'smirlar, bemorlarning yaqin qarindoshlarir [6; B.15. 8; B.8. 17; B.580-585.] va ijtimoiy-tibbiy

resurslarga muhtoj keksalar sezgir hisoblanadi. Oddiy kundalik faoliyatdagi keskin o'zgarishlar bemorlarning o'zlari uchun ham, ular yaqinlari uchun ham stressli hodisa bo'lishi mumkin, bu xavotirni kuchaytiradi va hissiy fonning pasayishiga olib keladi [3; B.922-931].

Tadqiqot maqsadi COVID-19 bilan kasallangan bemorlarning qarindoshlaridagi ruhiy kasalliklarning klinik xususiyatlarini o'rganish va olingan ma'lumotlar asosida davolash va reabilitatsiya strategiyasini ishlab chiqish bo'ldi.

Tadqiqot ob'ektlari sifatida 18 yoshdan 55 yoshgacha bo'lgan, COVID-19 bilan kasallangan bemorlarning qarindoshlari bo'lgan ruhiy kasallikka chalingan 120 nafar bemor tanlab olindi. Bemorlar 2020-2022-yillarda Shahar psixonevrologiya dispanseri, Shahar klinik psixiatrik shifoxonasi va Toshkent shahar Respublika psixiatriya klinikasida tibbiy ko'rikdan o'tkazildi. Barcha tekshirilgan bemorlar 2 guruhga bo'lindi: 1-guruh - asosiy guruh, ruhiy kasalliklarga chalingan, COVID-19 ga chalingan bemorlarning qarindoshlari (n=75); 2-guruh - nazorat guruhi, qarindoshlarida COVID-19 bo'lmagan, ruhiy kasalliklari bo'lgan bemorlar (n=45).

Tadqiqotda ishtirok etgan bemorlarning demografik ma'lumotlari, so'nggi 14 kundagi jismoniy alomatlar, qarindoshlaridagi COVID -19 bilan kasallanish tarixi, COVID-19 bilan bog'liq xavotirlar, virusga qarshi ehtiyot choralari va COVID-19 bilan bog'liq qo'shimcha ma'lumotlar to'plangan. Tadqiqotda DASS depressiya shkalasi va IES-R travmatik hodisalar ta'siri shkalasi ham ishlatildi.

Ushbu tadqiqotda hisobga olingan ijtimoiy - demografik ko'rsatkichlar sifatida quyidagilar inobatga olindi: jins, yosh, bolalarning mavjudligi, oilaviy ahvol, talabalik holati, ishning mavjudligi yoki yo'qligi.

Natijalar. Respondentlarning jami 53,8 % da virus tarqalishining psixologik ta'sirini o'rtacha va og'ir deb baholadi; 16,5% da o'rtacha yoki og'ir depressiya belgilari; 28,8% da o'rtacha va og'ir darajadagi xavotir belgilari va 8,1% da o'rtacha va og'ir darajadagi stress qayd etildi.

Respondentlarning aksariyati kuniga 20-24 soatni uyda o'tkazgan (84,7%); oila a'zolarining COVID-19 (75,2%) bilan kasallanishidan xavotirda; tibbiy ma'lumotlarning mavjudligidan qoniqish hosil qilgan (75,1%). Sog'liqni saqlash bo'yicha dolzarb va aniq ma'lumotlar (davolanishlar, holatlar statistikasi va boshqalar) va maxsus ehtiyot choralari (qo'l gigienasi, niqob kiyish) stress, xavotir va depressiyaning past darajalari bilan bog'liq bo'ldi ($P < 0,05$).

Tadqiqotda qatnashgan erkaklar travmadan keyingi stress buzilish belgilarining shkalasida ayollarga qaraganda pastroq ball oldi ($B = -0,20$, 95%; CI: 0,35-0,05), lekin stress subshkalasi bo'yicha ($B = 0,10$, 95%; CI: 0,02-0,19), xavotir subshkalasi ($B = 0,19$; CI: 0,05-0,33) va depressiya subshkalasi ($B = 0,12$; CI: 0,01-0,23) yuqoriroq ko'rsatkichlarga ega bo'ldi.

Tadqiqot shuningdek, talaba maqomi va travmadan keyingi stress buzilishi belgilarining yuqori darajalari ($B = 0,20$; CI: 0,05-0,35), stress subshkalasi ($B = 0,11$; CI: 0,02 -0,19) va DASS xavotir subshkalasi ($B = 0,16$; CI: 0,02—0,30) o'rtasida sezilarli bog'liqliklar aniqladi. Ishlayotgan shaxslar guruhi bilan bunday aloqalar topilmadi. Shikastlanishdan keyingi stress buzilishi belgilarining og'irligi va depressiyaning yoshi, bolalari borligi, oilaviy ahvoli, ishning mavjudligi yoki yo'qligi kabi boshqa ijtimoiy-demografik ko'rsatkichlar bilan bog'liqligi aniqlanmadi. Tadqiqot shuningdek, COVID-19 haqida mavjud tibbiy ma'lumotlarining miqdoridan qoniqmaslik travmadan keyingi stress buzilish simptomlarining yuqori

ko'rsatkichlari (B = 0,63; CI: 0,11-1,14) va stress subshkalasi (B = 0,32; CI: 0,02-0,62) bilan sezilarli darajada bog'liqligini aniqladi. Sog'ligi tiklangan shaxslar sonining ko'payishi haqidagi ma'lumot stress subshkalasi ko'rsatkichlarining past ballari bilan sezilarli darajada bog'liqligi (B = -0,24; CI: -0,40-0,07) aniqlandi.

Ta'kidlash joizki, ommaviy axborot vositalarida COVID-19 bilan bog'liq turli masalalarning yoritilishi odamlarning ruhiy holatiga ta'sir qiluvchi muhim omil sifatida ta'kidlangan. Ommaviy axborot vositalari va internet resurslari mavjud epidemiologik vaziyatda ehtiyot choralari, o'z-o'ziga yordam berish usullari, kasalliklar nisbati, kasal va tuzalgan odamlar va b. haqida ma'lumot olish imkonini beradi. Ommaviy axborot vositalarining odamlarning ruhiy holatiga ta'sirini o'rganish ham juda dolzarbdir.

Tadqiqotda shaxs turlarining klinik diagnostikasi shaxs o'rganishning standartlashtirilgan multifaktorial usuli (SMOL) asosida yaratilgan 2004 yil L.N. Sobchik va V.P. Zaitsevlar tomonidan moslashtirilgan mini-mult qisqartirilgan versiyasi yordamida aniqlandi. 1-jadval

1-jadval

Bemrlarning shaxs tiplari bo'yicha taqsimlanishi

Tip lichnosti	I guruh (n=75)		II guruh (n=45)	
	abs.	%	abs.	%
Astenik	2	2,7	0	0
Psixastenik	6	8,0	3	6,7
Shizoid	0	0	1	2,2
Sikloid	4	5,3	2	4,4
Epileptoid	3	4,0	5	11,1
Isterik	5	5,7	11	24,4*
Noturg'un	45	60,0	13	31,1**
Paranoik	0	0	1	2,2
Konform	10	13,3	9	20,0
Jami	75	100,0	45	100,0

Eslatma: * - II guruh ma'lumotlariga nisbatan farqlar sezilarli (* - P<0,05;** - P<0,01); ^ - III guruh ma'lumotlariga nisbatan farqlar sezilarli (^ - P<0,05; ^^ - P<0,001)

Noturg'un shaxs tipining zaif tomoni - bu o'yin-kulgiga bo'lgan ishtiyoq, onaning nazoratida bo'lishni xohlamaslik, bekorchilik istagi, boshqa odamning ta'siriga tez berilishga moyillik hisoblanadi. Shu bilan birga, noturg'un shaxs turiga ega bo'lgan bemrlarning ulushi I guruh bemrlari orasida sezilarli darajada ko'proq bo'lib chiqdi (I guruh bemrlarining 60,0%; II guruh bemrlarining 31,1% (P1-2 <0,01) va 18,8% bemrlarning).

Noturg'un turdan farqli o'laroq, konform shaxs tipi vakillarining paydo bo'lish chastotasi guruhlararo farqlar qilmadi (guruhdagi bemrlarning 13,3 foizi). I; II guruhdagi bemrlarning 20,0% (P1-2 >0,05).

O'zga yuqori baho beruvchi, etakchilikka va diqqat markazida bo'lishga intilish bilan xarakterlanuvchi isterik shaxs turi II guruh bemorlariga xos bo'ldi (I guruh bemorlarining 5,7%; II guruh bemorlarining 24,4% ($P1-$) $2 < 0,05$).

Shunday qilib, aholi orasida ommaviy axborot vositalaridan foydalanish bilan kasallikka chalingan bemorlarning qarindoshlarida xavotir va depressiya namoyon bo'lishi o'rtasidagi bog'liqlik bo'yicha natijalar quyidagilarni ko'rsatdi. So'rovnomada respondentlar kuniga o'rtacha necha soatni ommaviy axborot vositalarida o'tkazishlarini va bu soatlarning qanchasi COVID-19 muammosiga bag'ishlanganligini ko'rsatdilar. Xavotirli buzilishlar va depressiv tendentsiyalarni aniqlash uchun kattalardagi fobiya og'irlik shkalasi (DSM-5 Severity-Measure-For-Specific-Phobia-Adult-Scale) va salomatlik holati shkalasi (PHQ-4) ishlatilgan.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, kattalardagi fobiya belgilari, ommaviy axborot vositalaridan foydalanish vaqti va xavotir belgilari o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlik bor ($r = 0,25$; $P < 0,001$). Shuningdek, sog'liq holati shkalasiga (PHQ-4) ko'ra, ommaviy axborot vositalaridan foydalanish vaqti va xavotir belgilari ($r = 0,20$; $p < 0,001$) va depressiya ($r = 0,19$; $p < 0,001$) o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlik aniqlandi. Shunday qilib, sub'ektlar COVID-19 bilan bog'liq masalalar bo'yicha ommaviy axborot vositalarini o'rganishga qancha vaqt ajratsalar, xavotir va depressiya belgilarining o'rtacha ko'rsatkichlari shunchalik yuqori bo'lgan.

Bundan tashqari, rasmiy hukumat yoki jamoat sog'liqni saqlash veb-saytlaridan COVID-19 haqida asosiy ma'lumot manbai sifatida foydalanishi haqida xabar bergan respondentlar - bunday veb-saytlardan foydalanmagan respondentlarga qaraganda xavotir va depressiya alomatlarining umumiy darajasi ancha past bo'lgan. (PHQ-4: $M = 4,08$; $SD = 3,12$ ga nisbatan $M = 4,42$; $SD = 3,40$; $F(1, 6076) = 5,53$; $p = 0,019$). Biroq, rasmiy hukumat veb-saytlaridan foydalanuvchi respondentlar guruhi rasmiy veb-saytlardan foydalanmayotgan guruhga qaraganda ($M = 10,29$; $SD = 6,96$ va $M = 9,52$; $SD = 6,88$; $F(1, 6176) = 13,56$, $p < 0,001$) fobiya darajasi yuqoriroq bo'ldi. Shuni ta'kidlash kerakki, hatto pandemiyadan oldin ham jismoniy kasallikdan qo'rqishini ta'kidlagan respondentlar qo'rquvni sezilarli darajada tez-tez bildirgan ($M = 10,56$ va $M = 6,49$; $F(1, 5173) = 18,70$; $P < 0,001$) va pandemiyadan oldin hech qanday qo'rquvga ega bo'lmagan respondentlarga qaraganda uzoqroq ($M = 2,82$ va $M = 2,30$ soat; $F(1, 5173) = 205,39$; $P < 0,001$) ommaviy axborot vositalaridan foydalanishgan.

Xulosa. Pandemiya va u bilan bog'liq omillarning odamlarning ruhiy holatiga ta'siri bo'yicha tadqiqot natijalarini sarhisob qilsak, psixologik holat va hatti-harakatlarning o'zgarishi shartli ravishda sog'lom odamlarda ham [15; B.51-66. 12; B.11-17], yaqin qarindoshlarida infenktsiya bilan kasallangan odamlar orasida ham muammolar yuzaga kelishi mumkin ekan. Bu o'zgarishlar asosan xavotirli buzilishlar va depressiyaning kuchayishi shaklida namoyon bo'ladi. Bundan tashqari, bu ko'rsatkichlar jins va yosh kabi xarakteristik xususiyatlardan qat'i nazar, juda aniq bo'lib chiqdi. Shunisi e'tiborga loyiqki, yaqinlarida kasallik aniqlangan bemorlarda asosan xavotirli buzilishlar, depressiya va boshqa ruhiy buzilishlarning namoyon bo'lishi COVID-19 haqida ma'lumotlarning etarli emasligi, shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar yoki ommaviy axborot vositalaridan psixologik yordamning etishmasligi bilan bog'liq, yaqinlarida kasallik aniqlanmagan odamlar orasida esa bunday emas, tibbiyot bilan bog'liq, xavotir darajasi, qo'rquv va umuman ruhiy taranglik, aksincha, ommaviy axborot vositalaridan foydalanish bilan bog'liq bo'lib chiqdi. Olingan ma'lumotlar COVID-19 mavzusi ommaviy axborot vositalarida faol muhokama qilinishi, koronavirus infeksiyasi haqida yangi ma'lumotlarning muntazam ravishda e'lon qilinishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin, bu

ishonchsizlik, tashvish va infeksiyadan qo'rqish hissini keltirib chiqarishi mumkin. Bundan tashqari, tadqiqot shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlarda COVID-19 haqidagi soxta ma'lumotlar keng tarqalgan, bu ishonchli ma'lumotlarga qaraganda osonroq tarqaladi [1; B.28-39. 4; B.922-931]. Shuningdek, shaxsiy xavotirning yuqori darajasi ularning tashvishlarini engillashtirish uchun ommaviy axborot vositalarida COVID-19 haqida ma'lumotni ko'paytirishga yordam berishi mumkinligini ta'kidlash mumkin. Turli ommaviy axborot vositalaridan emas, balki rasmiy manbalardan yoki tibbiyot xodimlaridan olingan eng dolzarb va aniq tibbiy ma'lumotlar (infeksiyani davolash va oldini olish usullari to'g'risida, holatlar statistikasi) kasallik darajasini pasaytirishga yordam beradi deb taxmin qilishimiz mumkin. Salbiy his-tuyg'ular, xavotir va stress, hissiy fonning pasayishi bilan kurashishning muhim omillaridan biri bu hissiy intellektning yuqori darajada rivojlanishi, ya'ni o'zining va boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va ularni boshqarish qobiliyatidir [2; B.55-63]. Shunday qilib, pandemiya davridagi odamlarning ruhiy holati va hissiy intellekt o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish keyingi tadqiqotlar uchun yo'nalishlardan biri bo'lishi mumkin. Tadqiqot natijalarni tahlil qilib, shuni ta'kidlaymizki, epidemiologik vaziyat, shaxsiy xususiyatlar, ommaviy axborot vositalarining ta'siri va respondentlarning psixologik holati o'rtasidagi bog'liqlik aniqlandi. Olingan ma'lumotlar yuqori amaliy ahamiyatga ega, chunki ular COVID-19 pandemiyasi davrida aholining zaif qatlamlari uchun ham, shartli me'yorlar guruhiga kiruvchi shaxslar uchun ham ruhiy salomatlikni yaxshilash bo'yicha psixologik tavsiyalarni ishlab chiqishda foydalanish mumkin. Yuqorida tavsiflangan omillarni hisobga olish asosidagi konsultativ ish xavotir, stress, depressiya belgilari va boshqalar darajasini pasaytirishda sezilarli natijalar berishi mumkin. Shuningdek, olingan ma'lumotlar ushbu sohada keyingi tadqiqotlar uchun istiqbollarni ochib, olingan natijalarni tekshirishni taqozo etadi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Дейнека О.С., Максименко А.А. Оценка психологического состояния общества в условиях инфодемии посредством анализа социальных сетей: обзор зарубежных публикаций [Электронный ресурс] // Общество. Среда. Развитие. 2020. № 2. С. 28—39.
2. Кочетова Ю.А. Структура эмоционального интеллекта в юношеском возрасте [Электронный ресурс] // Горизонты зрелости: сборник тезисов участников Пятой всероссийской научно-практической конференции по психологии развития (Москва, 16—18 ноября 2015 года) / Под ред. Л.Ф. Обуховой, И.В. Шаповаленко, М.А. Одинцовой. М.: Московский государственный психолого-педагогический университет, 2015. С. 55—63.
3. Старшенбаум Г.В. Суицидология и кризисная психотерапия. М.: Когито-Центр, 2005. 376 б.
4. Andrade J., Arsenio A. Epidemic spreading over social networks using large-scale biosensors: a Survey // Procedia Technology. 2012. Vol. 5. P. 922—931.
5. Anxiety, depression, and quality of life in mothers of newborns with microcephaly and presumed congenital Zika virus infection / S.J.G. dos Santos Oliveira [et al.] // Archives of Women's Mental Health. 2016. Vol. 19. № 6. P. 1149—1151. DOI:10.1007/s00737-016-0654-0
6. Behavioral and psychological effects of coronavirus disease-19 quarantine in patients with dementia / A. Cagnin [et al.] // Frontiers in Psychiatry. 2020. Vol. 11. Article ID 578015. 15 p. DOI:10.3389/fpsyt.2020.578015

7. Clinical and psychological impact of COVID-19 infection in adult patients with eosinophilic gastrointestinal disorders during the SARS-CoV-2 outbreak / E.V. Savarino [et al.] // *Journal of Clinical Medicine*. 2020. Vol. 9. № 6. 15 p. DOI:10.3390/jcm9062011
8. Early deprivation disruption of associative learning is a developmental pathway to depression and social problems / M.A. Sheridan [et al.] // *Nature Communications*. 2018. Vol. 9. Article ID 2216. 8 p. DOI:10.1038/s41467-018-04381-8
9. Gardner P.J., Moallef P. Psychological impact on SARS survivors: Critical review of the English language literature // *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*. 2015. Vol. 56. № 1. P. 123—135. DOI:10.1037/a0037973
10. Greenberg N., Wessely S., Wykes T. Potential mental health consequences for workers in the Ebola regions of West Africa — a lesson for all challenging environments // *Journal of Mental Health*. 2015. Vol 24. № 1. P. 1—3. DOI:10.3109/09638237.2014.1000676
11. Impact of Ebola experiences and risk perceptions on mental health in Sierra Leone / M.F. Jalloh [et al.] // *BMJ Global Health*. 2018. Vol. 3. № 2. 11 p. DOI:10.1136/bmjgh-2017-000471
12. Impact on mental health and perceptions of psychological care among medical and nursing staff in Wuhan during the 2019 novel coronavirus disease outbreak: A cross-sectional study / L. Kang [et al.] // *Brain, Behavior, and Immunity*. 2020. Vol. 87. P. 11—17. DOI:10.1016/j.bbi.2020.03.028
13. Post-Ebola psychosocial experiences and coping mechanisms among Ebola survivors: a systematic review / P.B. James [et al.] // *Tropical Medicine and International Health*. 2019. Vol. 24. № 6. P. 671—691. DOI:10.1111/tmi.13226
14. Prevalence of psychological symptoms among Ebola survivors and healthcare workers during the 2014-2015 Ebola outbreak in Sierra Leone: a cross-sectional study / Ji. Dong [et al.] // *Oncotarget*. 2017. Vol. 8. № 8. P. 12784—12791. DOI:10.18632/oncotarget.14498
15. Psychological and Behavioural Responses to Coronavirus Disease 2019: The Role of Personality / D. Aschwanden [et al.] // *European Journal of Personality*. 2021. Vol. 35. № 1. P. 51—66. DOI:10.1002/per.2281
16. Psychological impact of the pandemic (H1N1) 2009 on general hospital workers in Kobe / M. Kunitaka [et al.] // *Psychiatry and Clinical Neurosciences*. 2012. Vol. 66. № 4. P. 353—360 DOI:10.1111/j.1440-1819.2012.02336.x
17. Sheridan M.A., McLaughlin K.A. Dimensions of early experience and neural development: deprivation and threat // *Trends in Cognitive Sciences*. 2014. Vol. 18. № 11. P. 580—585. DOI:10.1016/j.tics.2014.09.00